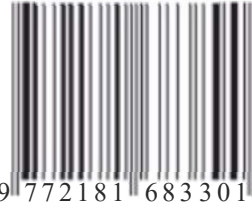

PEDAGOGIK MAHORAT

1
2025

ISSN 2181-6833

9 772181 683301

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

1-son (2025-yil, yanvar)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2024

	<i>Mahzuna Ro'ziboyevna</i>		
36.	<i>МАМАНАЗАРОВА Наргиза Комильджановна</i>	Шахсга йўналтирилган таълимни ташкил этишда сунъий интеллектнинг ўрни	183
37.	<i>ODILOVA Madina Yoqubovna</i>	Bioinformatikada proteinlarning tuzilishi va funksiyalarini o'rganishda kompyuter modellari va statistik usullarning qo'llanish metodikasi	188
38.	<i>MA'RUF OV Muxammad Shuhratovich</i>	Talabalarning ta'lim olish jarayonida sun'iy intellektning ijobiy va salbiy oqibatlari	193
39.	<i>HASANOVA Jasmina Jamol qizi</i>	Kompyuterni o'rgatish va undan unumli foydalanish – davr talabi	198
MA'NAVIYAT VA TARBIYA			
40.	<i>ABDULAXATOV Akramjon Ro'zmamatovich</i>	Oliy ta'lim muassasalari talabalarini milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash yo'llari (Kurash sporti misolida)	201
41.	<i>ACHILOV Nuriddin Abdugafforovich</i>	Ma'naviy-axloqiy tarbiya – dolzarb pedagogik muammo sifatida	205
42.	<i>BEGMURODOV Baxtiyor Axmedovich</i>	Qadriyatlar vositasida talabalarda milliy tarbiyani shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari	210
43.	<i>HAYTBAYEVA Sayyora Raximberganovna</i>	Talabalarning pedagogik kompetentlik sifatlarini rivojlantirishda sharq mutafakkirlari ilmiy merosining o'rni	214
PEDAGOGIK TA'LIMOTLAR TARIXI			
44.	<i>ABDIRAXMONOVA Guliston Muzaffar qizi</i>	Yangi davrda “o'qituvchilik maqomi” ning rivojlanish tarixi	218
45.	<i>AHMADOV Olimjon Shodmonovich</i>	Buxoroda jadid maktablarining tashkil topishini pedagogik-tarixiy tahlili	223

MA’NAVIYAT VA TARBIYA

OLIY TA’LIM MUASSASALARI TALABALARINI MILLIY QADRIYATLAR RUHIDA TARBIYALASH YO‘LLARI (Kurash sporti misolida)

*Abdulaxatov Akramjon Ro‘zmamatovich,
Chirshiq davlat pedagogika universiteti,
Jismoniy madaniyat va sport kafedrası mudiri (PhD), dotsent*

Ushbu maqolada Oliy ta’lim muassasalari talabalarini milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash va mazkur uslublardan samarali foydalanish yo‘llari haqida batafsil ma’lumotlar berilgan.

Kalit so‘zlar: qaror, Oliy talim muassasalari, ta’lim va tarbiya, milliy qadriyat, milliy sport, kurash, urf-odat va an’analar, mardlik, jasurlik, vatanparavarlik.

PUTI VOSPITANIYa STUDYeNTOV VYISShIX UChYeBNYIX ZAVYeDYeNIY V DUXYe NASIONALNYIX SYeNNOSTYeY (Na rrimere borsovskogo sporta)

V etoy state rodrobno orisany srosoby vosritaniya studentov vysshix ushebnyx zavedeniy v duxe natsionalnyx tsennostey i ix effektivnoye isrolzovaniye.

Klyushevye slova: resheniye, vysshiye ushebnyye zavedeniya, obrazovaniye i vosritaniye, natsionalnaya tsennost, nash natsionalnyy sport, borba, traditsii i obyishai, mujestvo, otvaga, ratriotizm.

WAYS OF EDUCATING STUDENTS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE SPIRIT OF NATIONAL VALUES (On the example of wrestling)

This article provides detailed information on how to educate students of higher education institutions in the spirit of national values and how to effectively use these methods.

Keywords: decision, higher education institutions, education and upbringing, national values, national sports, wrestling, customs and traditions, courage, bravery, patriotism.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2017-yil 2-okyabrda PQ-3306-son “Kurash” milliy sport turini yanada rivojlantirish shora- tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori qabul qilindi. Qarorda “Kurash ” milliy sport turini yanada rivojlantirish bo‘yisha komrleks shora-tadbirlar ishlab shiqish va tasdiqlash nazarda tutilgan. Shundan kelib shiqib, Qadimiy qadriyatlarimiz, xususan, mardlik, jasurlik, vatanparavarlik, gumanizm g‘oyalarini o‘zida mujassam etgan milliy sportimiz bo‘lgan kurashni ommalashtirish, keng ko‘lamda targ‘ib qilish va rivojlantirish, dunyoga tanitish va ushbu qadriyatimizni umumjahon durdonasiga aylantirish bo‘yisha qator ishlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, kurashning tobora ommalashib borayotganligi nufuzli xalqaro musobaqalarni tashkil qilishga, mavjud infratuzilma va moddiy-texnik bazani modernizatsiya qilishga, sport inventarlari va kiyimlari ta’minotini yaxshilashga, bu borada ishlab chiqarishni kengaytirishga, shuningdek, sohada malakali kadrlar, murabbiylar va hakamlar tayyorlashga bo‘lgan e’tiborni yanada kuchaytirishni talab etmoqda.

Ta’lim-tarbiyani milliy va umuminsoniy qadriyatlar bilan uyg‘unlashtirib olib borish orqali uni jahon andozalari darajasiga yetkazish borasida mamlakatimiz ta’lim tizimida diqqatga sazovor ishlar amalga oshirildi va bu jarayon jadal davom etmoqda. Ta’lim va tarbiyada milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg‘unlashtirgan holda olib borish barkamol avlod tarbiyasida yaxshi samara berdi.

Milliy qadriyatlarni tiklash va ulardan samarali foydalanish milliy manfaatlar va milliy qiziqishlar bilan uzviy bog‘liqdir. Milliy manfaaat iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy, ma’naviy hayotni har tomonlama, teran qamrab oladi. Boshqacha aytganda, haqqoniy milliy manfaatlar-bu muayyan millat vakillarining talab va ehtiyojlari yig‘indisidan iboratdir. Ammo milliy manfaatlar boshqa mintaqa vakillarining manfaatlariga zid bo‘lmasligi kerak.

Keng ma’nodagi milliy qadriyatlar asosida turuvshi umummilliy manfaatlar, yuqorida ta’kidlaganimizdek, shunday umummilliy munosabatlarni namoyon etadiki, bularga quyidagi talablarni kiritish mumkin:

- mamlakatda yashovshi barcha kishilarning, millati va istiqomat joyidan qat’i nazar teng huquqliligi va erkin rivojlanishini ta’minlash;
- xalqlarning o’z taqdirini o’zi belgilashi, milliy qadr-qimmatni qaror tortirish;
- ona tilini va madaniyatini, xalq urf-odat va an’analarini rivojlantirish huquqi berilishi.
- mustaqil davlatlar ko’p millatli, xalqlarining hamdo’stligini mustaqamlash, shu jumhuriyatlar tarkibidagi hamma turdagi muxtoriyatlarning ham mustaqilligini amalda ta’minlash;
- kamsonli xalqlarning, milliy guruhlarining manfaatlari va qiziqtirishlarini himoya qilish, ular turmushining an’anaviy shakllariga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo’lish, qatag’onga uchragan va zo’r berib ko’chirilgan xalqlarning huquqlarini tiklash, zo’ravonlik harakatlari oqibatlarini bartaraf etish;
- aholining nohaqlikdan qochishining oldini olish, qochoqlar ushuni huquqiy maqomlar joriy etish, ularga zaruriy yordam berish;
- milliy ekstremizm, shovinizm, irqchilik diskriminatsiyaning har qanday ko’rinishiga qarshi kurashish;

- ko’pmillatli davlatning umummilliy xavfsizligini ta’minlash va qo’riqlash,

Yuqorida ko’rsatib o’tilgan munosabatlarning barchasi aynan hozirgi davr hayotimiz asosiy mezonlaridan kelib chiqayotgan haqqoniy talablardir. Bularga, o’z navbatida, e’tibor bermaslik salbiy ijtimoiy oqibatlarga olib kelishi muqarrar.

Jismoniy madaniyatning milliy qadriyatlari tasnifi.

Qadriyatlarni tiklash, uning ta’lim-tarbiyadagi o’rnini belgilash bo’yisha hali keng ko’lamli ishlarni amalga oshirish masalasi dolzarb vazifa bo’lib turibdi.

Milliy qadriyatimiz bo’lgan kurash sifatleri muallif tomonidan quyidagicha tasniflangan:

- kurash o’zbek sporti;
- kurash zamonaviy jahon sporti;
- kurash eng samarali va namunali tarbiya vositasi;
- kurash qoidalari, falsafasi, insonravarlik g’oyalariga asoslangan;
- kurash dunyo xalqlarini bir-biriga yanada yaqinlashtiradi;
- kurash mardlik, jasurlik, halollik kabi xislatlarni talab etadigan sport turi;
- kurash mustaqil dunyoqarash va erkin tafakkurni shakllantiradi, bilimi va kuchiga ishonib yashashni ta’minlaydi;
- kurash sportshidan jismoniy jihatdan o’ta darajada yetuklikni talab etadi;
- kurash tarixiy buyuk shaxslar hayoti va faoliyatining mazmuni;
- kurashning xalq og’zaki ijodi va mutafakkirlar qarashlaridagi talqini o’ziga xosdir;
- kurash bayramlar va xalq tomoshalari tadbirlarining ajralmas tarkibiy qismidir;
- kurash yuksak axloqiy sifatleri talab etadi va tarbiyalaydi;
- kurash yoshlarni milliy va umumiinsoniy qadriyatlar ruhda tarbiyalash vositasi;
- kurash millat g’ururi;
- kurash o’zbek millatining uzoq o’tmishidan bugunigasha yetib kelgan umri boqiy milliy sport turi.

Shuningdek, jismoniy madaniyatning milliy qadriyatlar tizimida tutgan o’rnini quyidagisha ko’rsatib o’tish mumkin.

Ilm olish psixologiyada o’ziga xos faoliyat maqomini olgan. Uning alohida xususiyati shundan iboratki, u universaldir, shunki uning asosida har qanday boshqa faoliyatni egallash mumkin. Lekin ilm olish tizimi muammosiga yondashuv darhol paydo bo’lgan emas va bu muammo nisbatan yangidir. Ushbu muammoni tashkil qiluvshi ba’zi qoidalarni ajratish zarur.

Ilmni o’zlashtirish jarayonini tahlil qilish sohasida ishlab shiqilgan birinshi asosiy g’oyalar ko’lamida ko’rsatib o’tilgan. Bu g’oyalar shunday optimistik qarashlar ediki, bunda aqliy salohiyat rivojlanishi bilan harakat va operatsiyalarni maqsadli tashkillashtirish bog’langan. Ilm olishni faoliyat sifatida tushunish zarurligini ta’kidlovchi keyingi g’oyalar ko’lami insonning barcha aqliy faoliyati jarayonini tahlil qilishga yondashilgan tadqiqotlarda namoyon bo’lgan. O’zlashtirish, eslab qolish, yodda saqlash, aqliy masalalarni yechish aqliy harakatning o’ziga xos turlari sifatida ko’rinadi, ularning har biri o’ziga xos tuzilishga ega. Bu insonning tafakkur olamini tushunishga birinshi qadam bo’ldi.

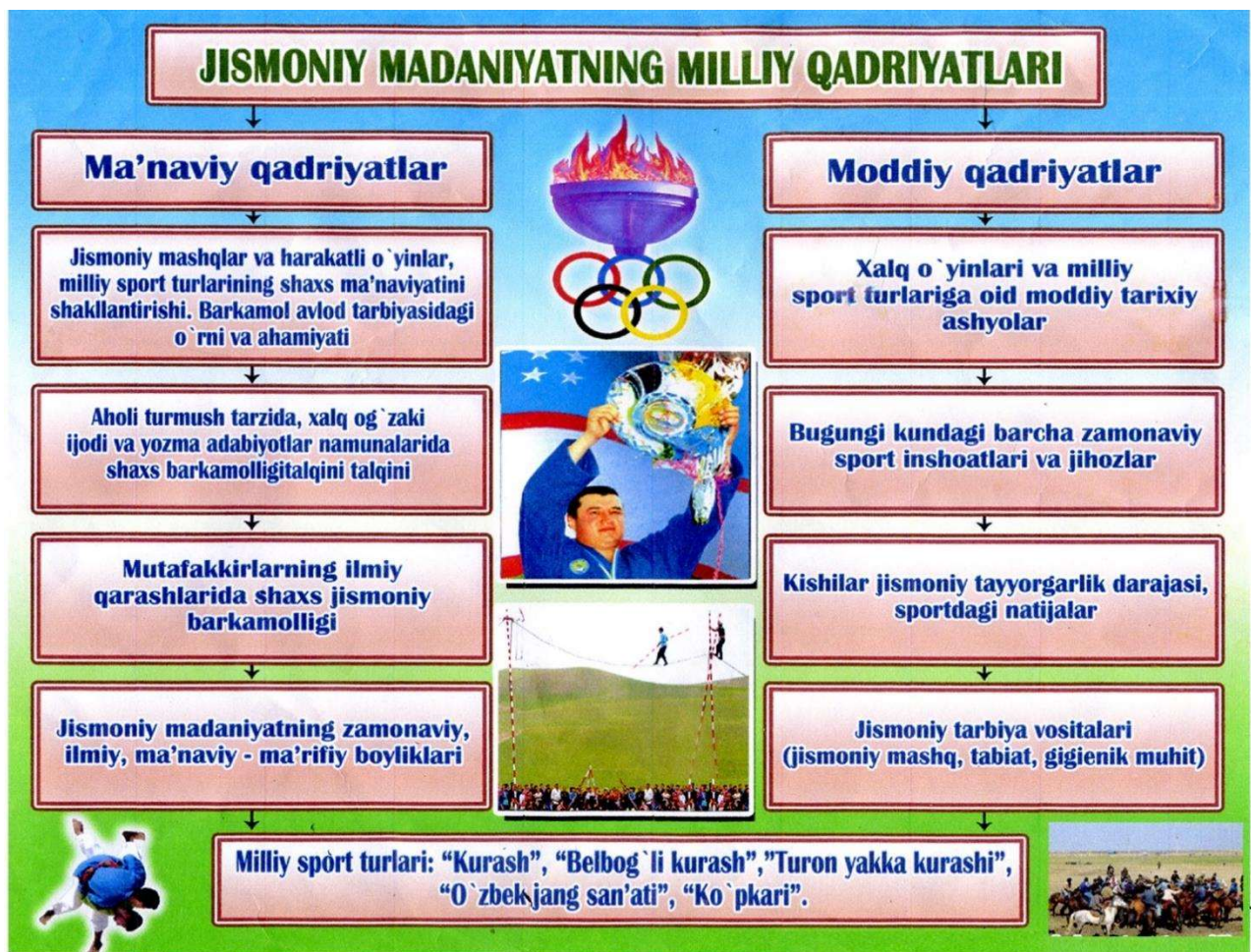
O’quv faoliyatini tahlili, tahlilining boshqa yo’nalishi uning boshlang’ish va rivojlangan shakllarning o’ziga xos xususiyatlarini aniqlash bilan bog’liq. Shunday qilib, ilm olishning irsiy boshlang’ish darajalarini aniqlash bilan bog’liq. Shunday qilib, tadqiq etishda faollikning shaklli o’quv harakatining tarkibiy va funksional komponentlari boshqariluvchan bo’lmagan va alohida ajratilmagan o’qituvchi va o’quvchilar

o‘rtasidagi harakat sifatida qaralgan.

Oliy ta‘lim muassasalari talabalarini ilm olishning rivojlangan shaklli o‘zining tarkibiy qismlarida - maqsad, motiv, uslub tekshiruv tuzatuv va baholash harakatlarida anglanadigan funksional ajratilgan faoliyat sifatida ta‘riflanadi. Shu narsa aniqlandiki, pedagogika oliy ta‘lim muassasalarida o‘qish davrida o‘quv faoliyati shaxsiy kelib chiqishini uch boqichga ajratish mumkin. Bu uch bosqich jarayonida o‘quv faoliyati shaxs tamonidan reproduktiv va rpeoduktiv xarakterga ega bo‘lgan o‘z-o‘zini boshqaruvchi va o‘z-o‘zidan tashkillashtiriluvchi aqliy harakatlar tizimi sifatida ajratiladi. Talabalarda ilm olishning bunday rivojlangan shaklining ko‘zga ko‘ringan o‘ziga xosligi-yangi o‘quv maqsadlari va torshiriqlarni oldinga qo‘yish bo‘ldi. Shunday hol yuzaga keldiki, pedagogika oliy ta‘lim muassasalarining birinshi ikki o‘quv yilida talabaning ma‘lum o‘quv faoliyatini tashkillashtirish bilan o‘z-o‘zini boshqaruvshi faoliyat qatlamiga kiritish mumkin. O‘quv faoliyati haqidagi tushuncha shundan kelib chiqadiki, talaba ta‘lim jarayoniga shaxsning ma‘lum rivojlanish darajasi bilan kirib keladi, shu jarayonda ishtirok etadi va o‘qishning oxirida uni nisbatan yuqori darajada rivojlangan shaxs sifatida tark etadi. Bu jarayon pedagogika oliy ta‘lim muassasalari o‘qituvchilariga bog‘liq ilm olish, o‘rgatish va mehnat jarayonlarining birligi hisoblanadi.

Pedagogik jarayonning asosiy maqsadi shaxsni shakllantirish, dunyoqarash nuqtayi nazarini yuzaga chiqarish, faollik, mustaqil ishlay olishi va oliy ta‘lim muassasalari (OTM) bitiruvchisining kelajak hayotga tayyorgarligi hisoblanadi. Bu maqsad shaxsning madaniyatini, komponentlarini va darajalarini shakllantiradi va mujassamlashtiradi. OTM pedagogik ta‘lim berish jarayonida bu maqsadga erishish eng yuqori ko‘rsatkich bu mustaqil ta‘limdir.

Didaktika nuqtayi nazaridan mustaqil ishlash ta‘lim shakllaridan biri hisoblanadi. Boshqa shakllar bilan birga ta‘limning bu shakli ham pedagogika oliy ta‘lim muassasalarida shaxsning shakllanish va tarbiyalanish jarayonining asosiy qismini tashkil qiladi.

Pedagogika oliy ta‘lim muassasalarining asosiy maqsadi bo‘lajak mutaxassislarga mustaqillik, g‘ayratlilikka yo‘l-yo‘riq ko‘rsatishdir. Bular pedagogika oliy ta‘lim muassasalari bitiruvshilarning keyingi hayot faoliyatiga tayyorgarlik va katta ko‘mak bo‘lib xizmat qiladi. Bu maqsad shaxsni shakllantirish va tarbiyalash jarayonidagi barcha tarkibiy qismlar va barcha darajalarni birlashtiradi.

Pedagogika oliy ta‘lim muassasalaridagi pedagogik jarayonning eng mustaqil asosiy yutuqlari

ko‘rsatkichi talabalarning o‘quv mashg‘ulotlari paytidagi o‘qituvchi va talabalar o‘rtasidagi didaktik munosabatlarga yaqin qo‘yib bo‘lmaydi.

Pedagogika OTMdagi o‘quv mashg‘uloti har qanday o‘quv mashg‘uloti kabi o‘qituvchi va talaba o‘rtasidagi didaktik munosabat bilan xarakterli: o‘rgatuvchining yetaklovchi roli ham faol, ongli, ham o‘sib boruvchi ijodiy yondashuv ta‘lim jarayoni bilan hamohangdir. Haqiqatan, V.M. Blinov mustaqil faoliyatli shakllantirish ma‘noga ega deb hisoblaydi, lekin u faqatgina o‘qituvchi tomonidan bo‘ladigan boshqaruv haqida gapiradi va bu o‘rinda talabaning faolligi haqida to‘xtalmaydi.

Bugungi ta‘lim tizimining asosiy ustuvor maqsadi har tomonlama barkamol avlodni voyaga yetkazish, deb belgilangani hech kimga sir emas. Ana shu ulug‘vor vazifa milliy an‘analarga, urf-odatlariga va qadriyatlarga asoslangan holda amalga oshirilishi, avvalambor, qator hukumat qarorlarida o‘z aksini torgani fikrimizni isbotlaydi.

Ta‘lim-tarbiya tizimida muhim yo‘nalish milliy va umuminsoniy qadriyatlar ustuvorligidir. Bu kelajak avlodga boy madaniy meros qoldirish, minglab yillar davomida shakllangan an‘analar asosida ta‘lim-tarbiya berishdir. Shu jihatdan olib qaralganda, yurtimiz aholisining aksariyat qismini tashkil etuvshi yoshlar mamlakatimiz kelajagini belgilab beruvchi yetakchi kuch hisoblanadi.

Bugun jahon nigohiga tushib, dovrug‘ va shuhrat qozonayotgan, millionlarni o‘ziga mahliyo etgan kurash ham jahonning yuksak ma‘naviy qadriyatlaridan biri sifatida o‘zining chuqur tarixiy ildizlariga egadir.

Qadim-qadimdan bu yurtning to‘y va tantanalarida, milliy bayramu shodiyonalarida mard va alp yigitlar kurash tushib, xalqning olqishini olishgan. Kurash mohiyati halol yo‘l bilan g‘alaba qozonishni anglatadi.

Xulosa o‘rnida shuni takidlash kerakki, milliy qadriyatlarni ta‘lim-tarbiyaga joriy etishda Oliy ta‘lim alohida o‘rin tutadi. Oliy ta‘limda tahsil oladigan talabalarga milliy qadriyatlarni turli vositalar va usullar orqali singdirish mumkin. Ana shunday vositalardan biri bu sport hisoblanadi. Bundan tashqari kurash sporti bilan shug‘ullanish orqali yoshlarda mardlik, jasurlik, insonparvarlik, Vatanparvarlik kabi xislatlar ham shakllanib boradi. Shuning uchun ham xalqimizning tarixi bilan tengdosh bo‘lgan ko‘plab milliy o‘yinlar va sport turlari bor. Ana shunday sport turlaridan biri –kurash sanaladi. Kurash sport turi sifatida milliy qadriyatlar doirasidan chiqib umuminsoniy qadriyatga aylandi. Kurash sporti bilan dunyoning ko‘plab mamlakatlarining yoshlari muntazam shug‘ullanib sport natijalariga erishib bormoqda.

Adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2017-yil 2-oktyabrda “Kurash” milliy sport turini yanada rivojlantirish chora- tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori 2020-yil 4-noyabrda PQ-4881-son “Kurash milliy sport turini rivojlantirish va uning xalqaro nufuzini yanada oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori 04.11.2020
3. Axmedov F.Q., Abdulaxatov A.R. O‘zbek kurashi milliy va umuminsoniy qadriyatlar durdonasi.T.2017- yil.
4. F.Q.Axmedov, A.R.Abdulaxatov, Xayitov O.T. Kurash-sport, qadriyat, ma‘naviyat va tabiya vositasi. T., 2020 y.
5. Tulenov J. Qadriyatlar falsafasi. Toshkent, “O‘zbekiston” 1998- y.